

Петер Хандке

ПРИЧА ДРАГОЉУБА МИЛАНОВИЋА

Ово је једна прича. Прича коју морам да причам. Само не знам коме. Чини ми се, нема никога – нас, вас, њих, нема чак ни тебе – да је чује. Чини ми се и да је сувише касно да се она исприча; пропуштен је тренутак. Па ипак, ову причу морам да причам. Негде Мајстер Екхарт говори о својој потреби да проповеда, толико снажној, да би у невољи, када не би било никога да га слуша, проповед одржао – ако се добро сећам – и „кутији за милостињу“. Ово овде није проповед, већ, рекосмо, прича и њу ћу, ако тако буде морало, причати нарамку дрва или празној пужевој кућици или чак, што уосталом не би било први пут, себи, овде, самом.

Ово је прича Драгољуба Милановића, бившег директора РТС-а (Радио-Телевизија Србије), српског радија и телевизије. Већ пуних девет година он лежи у затвору сопствене земље због ноћне НАТО бомбе која је телевизију погодила 23. априла 1999, биће да је то било четврте недеље од почетка рата против државе која се тада још увек звала Савезна Република Југославија: шеснаест мртвих и исто толико рањених радника телевизије.

Драгољуб Милановић је до дана данашњег једини човек који је одговарао за дејства „Северноатлантског Одбрамбеног Савеза“ у рату против Југославије – рату који се међу богомданим победницима, а у међувремену, и у терминологији званичне западне историографије назива „интервенција на Косову“ – поновићу, Драгољуб Милановић је до дана данашњег једини човек који је због ратних дејстава НАТО-а против Југославије, хоћу рећи, оне интервенције на Косову, оптужен, осуђен (и једно и друго од стране тужилаштва и суда сопствене земље, поражене од западних сила) и заточен ево и десету годину.

Истина, било је и других покушаја. Породице жртава ноћне бомбе, испале на зграду српске државне телевизије, подигле су тужбу пред Европским судом у Стразбуру против починилаца злочина. Али, суд се вешто извукао, прогласивши се ненадлежним: Да, овај суд јесте надлежан за кршење људских права, али искључиво у случају, када тужене државе људска права крше на сопственој територији; а, пошто је бомба убијала у другој земљи, дакле екстериторијално, процес пред Европским судом не долази у обзир (или тако некако).

Па је онда, годину дана касније, и Трибунал за Југославију у Хагу одлучио: „Грешке“ НАТО-а током интервенције на Косову, у шта је спадао и напад на београдску телевизију (или тако некако), нису ратни злочини. Тако је, и у Холандији, било спречено суђење за оно што се догодило у ноћи 23. априла 1999.

За породице шеснаест жртава постојао је, је ли, и трећи пут: да покрену поступак против сваке европске државе појединачно која је учествовала у бомбашкој интервенцији – било их је укупно седамнаест (или већ колико) – пред њиховим домаћим судовима (види под „подела власти, основе демократије“); што су против Савезне Републике Немачке, пре скоро десет година, и учиниле породице побијених

једном другом даљински навођеном, северноатлантском бомбом на мосту у Варварину, Јужна Србија, на празник Вазнесења Господњег, обијајући и дан данас прагове судова, виших и нижих, све до Савезног, или већ којег, да би до данас, на сваком, све до једне биле одбијене.

Али је зато, уместо овога, две године после бомбардовања телевизије, пред Окружним судом у Београду покренут процес против њеног – сада бившег – директора, као одговорног за смрт шеснаест и рањавање истог броја радника. Овај судски поступак, ту је Трибунал био изричит, неће се ни на који начин доводити у везу са ратом који се у „време извршења злочина“, и дању и (нада све) ноћу, водио против ове земље са висине од 5000 (пет хиљада) метара, а поготово се неће бавити ни једним евентуалним ратним злочином Централне за бомбе у далеком Бриселу. Дакле, судиће се једино Драгољубу Милановићу, човеку коме се ставља на терет да је у случају својих радника из нехата, а можда чак и са намером, пропустио да предузме неопходне мере безбедности. За ово дело, пронађен је одговарајући члан у Кривичном законнику Републике Србије (уз све бројке у овој причи, ево још и ових: § 194, Став 1. и Став 2.). И опет ће, разуме се, тај члан све са кривичним делом, суд разматрати независно од тога да ли се у време извршења кривичног дела водио рат или питања: Какав је то рат био? По принципу: Када нека измишљотина постане службена и полува власти, увек се пронађе члан у закону који је преводи у стварност – реализује је; другим речима: даје јој привид права.

Кључни доказ против некадашњег директора телевизије: једна цедуља са наредбом надређене државне инстанце да телевизијску станицу, заједно са људством, „измести“ из центра главног града – тада још увек Савезне Југославије – јер згради телевизије више није била гарантована безбедност и нико није смео да искључи могућност да телевизија (иако „цивилни објекат“ и као такав по Женевској, или већ којој, конвенцији поштеђен ратних дејстава) није доспела на листу ратних циљева, да није постала „таргет“.

Ова наредба, једна цедуља, анонимна, без печата и потписа пошилаоца, као и без потписа примаоца Милановића, којим је он тих месеци примао к знању све наредбе надређене инстанце, била је довољна да га суд прогласи кривим. При томе, то чак није била ни прописна „наредба“. Била је срочена тако да је лицу које је обавезивала, значи директору, остављала слободу да сам донесе одлуку да телевизијску станицу и не измести (у неку пећину у брдима или у неки тунел). Уместо свега тога, анонимна цедуља, куцана ко зна где и на каквом папиру, била је уочљиво обележена великим бројем, бројем 37 (опет један број!).

Али, није ли било наговештаја који су Драгољуба Милановића могли, или штавише морали, да покрену да, сам од себе, и без те опскурне наредбе, измести телевизијску станицу пред сводом бомби? Није ли већ после првих недељу, две бомбардовања један од даљинских ратника, енглески премијер Ентони „Тони“ Блер обзнанио да су такве станице „део диктаторског апарата... који се користи у сврху спровођења етничког чишћења Косова“ и наглас размишљао како су „медији које контролише држава прави и оправдани циљеви ваздушних удара“? И, није ли и председник Сједињених Држава Вилијам „Бил“ Клинтон јасно дао до знања да се српска телевизија користи за „ширење мржње и дезинформација“ и да уопште и није „медиј у уобичајеном смислу те речи“?

Прича Драгољуба Милановића испрличана је већ више пута; опширније, са више појединости и прецизности, испрличала ју је, на пример, немачка публицисткиња Данијела Дан у једном поглављу своје књиге *Тешко победнику!* Сагледала ју је са становишта међународног права и уопште правно поткрепила, на пример, канадска адвокатица Тифен Диксон, пруживши доказе да српска државна телевизија, чак ни током интензивних бомбардовања у данима и ноћима НАТО рата, ни један једини трен није подстицала на мржњу и етничко чишћење нити их је прикривено сугерисала, што се десетак, или већ колико, година раније догодило на једном другом делу земаљске кугле, у Руанди, Африка. Поменути даљински бомбаша су износили потпуно произвољне тврдње, не нудећи ни један једини доказ, ниједну слику, нити иједан тонски извештај. Не, Тонију и Билију било је сасвим довољно то што је српска телевизија емитовала документарне снимке са тонским извештајима о „ваздушним ударима“ и свим њиховим цивилним колатералним жртвама – а скоро да је било само таквих, на крају око 2000 (две хиљаде) – и међународно-правно заштићени цивилни објекат РТС-а је постао легитиман „циљ“; нису чак морали ни да се позивају на већ уходану лаж о колатералној грешки.

Ја (а даће Бог да нећу бити последњи), који овде настављам да причам причу Драгољуба Милановића – споменућу поново ово име, не би ли се мимо свих дневних вести урезало у памћење – чак и ако будем морао да је причам једино пању, или деблу издубљеном у чун, или зарђалој шини, боравио сам у пролеће 1999, током три месеца овог искључиво унилатералног рата бомбама (ту одбране нема), два пута, по готово недељу дана, у без прекида бомбардованој земљи, редовно сам „гледао“ државну телевизију и сведочим да, и поред свих централних разарања и тангенцијалних комадања људи, ни једна једина тада показана слика и/или тонски снимак, на неки скоро несхватљив начин, нису емитовали ништа налик тенденциозности или пропаганди, а камоли мржњи или освети; осим, ако би ко посумњао да су забринутост, туга, а нарочито пренераженост, које су избијале из тих докумената, једно са нечувеном, никада и нигде тако чујном муклошћу гласова извештача – биле некаква нова, веома лукава игра диктаторске пропаганде или чак, далеко било, и хушкање народа. Али, зар се секвенце слика и тонова, које су се дан за даном, из ноћи у ноћ, смењивале са документима уништења, правилно, у ритму: удар ракета, сирене, а онда тишина, зар се нису могле схватити и као доказ оних „дезинформација! које, према америчком председнику, противрече свему што важи за један прихватљив медиј? Јер, ове секвенце су показивале, изнова и изнова, у бојама, и то каквим! неразорену Србију/Савезну Југославију, углавном природу, сеоске пределе, а код градова њихове знаменитости у које су спадала и индустријска постројења; а, када би се појављивали људи, они би играли вечно балканско коло, или би певали, сами или у хору, свима добро знане песме о завичају око река Дрине, Саве, Дунава, Мораве. Није ли тиме државна телевизија, и то усред рата који су сами скривили, отворено водила пропаганду у корист земље, њене лепоте, њених облика, боја и песама? Једна држава, дан за даном, из ноћи у ноћ под бомбама, показивала је, кадар за кадром, у парампарчад разнете топлане, спаљене путничке возове и – сачувани свет. Таква телевизија, такав медиј, никада није постојао, и неће га ни убудуће бити! Ако то нису биле дезинформације, шта јесу? Ако једна таква установа није била ратни циљ, шта јесте? Па она је један народ приказивала као сасвим

посебан, јединствен, неупоредив, народ који после свих ноћи под бомбама, слави дан: није ли баш то био отворен позив на прогон и убијање свих осталих народа?

То што је Драгољуб Милановић веровао у нешто друго, у невиност, цивилизованост, а пре свега у легитимност слика и тонова за које је, као руководилац телевизијске станице, био одговоран: то би му се можда могло и може му се упутити као „прекор“ – а, уколико би му се и упутило, онда само с ону страну сваке „кривице“, поготово „казне“. На страну то што би у случају измештања станице у окно неког рудника девет пута паметније западноевропске и америчке бомбе откриле и то место преко сигнала који се одатле емитује, са успехом који би се мерио са можда девет пута више жртава. Драгољуб Милановић, како је испричао пре пресуде, коју му је две и по године после бомбе бачене на његову установу изрекао суд његове домовине, није могао ни да „замисли, да ће један цивилни објект у нашој земљи бити намерно бомбардован“, „на почетку трећег миленијума“. И није могао ни да замисли да ће после свега репресија ићи толико далеко „док не признамо да сами сносимо кривицу за напад“. И, признао је (sic), иако „нерадо“: „Главни разлог што смо извршавали своју радну обавезу и остајали на радним местима био је тај што смо дубоко у души веровали у минимум војничке части противника.“ Уз ово „веровање“, које би се можда тачније превело са „најдубље убеђење“, ево још неколико бројки: Никада и нигде најављена бомба или даљински навођена прецизна ракета пресекала је, хируршки беспрекорно, пре уску и не нарочито високу зграду српске телевизије – два три спрата, колико се сећам, смештену на ободу једног великог парка, у ноћи 23. априла 1999. у два часа и четири минута, не наносећи никакву помена вредну штету црквама или дечијем вртићу одмах до ње, а Драгољуб Милановић је кратко пре тога у згради завршио свој радни дан директора. Његов исказ са каснијег суђења: „Те кобне ноћи било је пре разлога да не страхујемо, пошто је тога дана у Београду боравио руски мировни посредник Виктор Черномирдин“ иначе, буквално преведено, ово име би гласило ЦРНИ МИР. „Чекали смо да стигне његова изјава у којој је саопштио да се Милошевић сагласио са размештањем међународних трупа на Косову, што је и био један од разлога да у згради телевизије останем до касно у ноћ. Када је из Москве стигла вест, дежурни уредник и ја смо завршили прилог за емитовање. Око један и тридесет, кренуо сам кући и проклињем тај час, јер да сам остао... тада бих... о ја био погођен...“

Члан српског кривичног законика на основу ког је српски држављанин Драгољуб Милановић оптужен и осуђен на целих десет година затвора, такође каже да је то и такво злочиначко непредузимање мера безбедности у стицају са кривичним делом угрожавања јавних, што ће рећи, државних установа. И тако, казну је могло да повећа а и повећало је – и то што је Драгољуб Милановић пристао, па чак и саучествовао у разарању, материјалном, своје телевизије као државног добра тако што је пропустио да се са својим људством благовремено склони у неку рударску јаму. Само: Када је било то „благовремено“? И где је било то друго, „право“, место? И да ли је такво скривање – види горе – уопште било могуће? Једина алтернатива за телевизијску станицу земље против које се води рат јесте да потпуно обустави емитовање, сама од себе, такорећи добровољно, зар? И једино тако би се избегло очигледно намерно, не „коллатерално“ убијање, а Драгољуб Милановић, као не-руководилац једне не-станице, спасао главу, зар?

У причи Драгољуба Милановића – причи која је његова а пре ће бити да није само његова – остаје ми још да причам о два друга места. Једно је велики, лако накошен парк усред Београда, са зградом српске радио-телевизије на једном његовом рубу. Друго је затвор, шездесетак километара источно од српске престонице, можда десет километара северно од провинцијског града Пожаревца, где је већ десету годину затворен бивши ТВ-директор и где сам га у последње две године два пута посетио.

Мора да је то било крајем маја 1999, четири недеље после ноћног удара ракете и три недеље пре окончања атлантске интервенције, када сам бесциљно лутајући парком, сада ми се чини више нехотице, једног јутра застао испред разорене зграде. Тачно је тако и било: београдско дечије позориште, као и црква или цркве у непосредној близини, деловали су у окружењу те, у ствари омање гомиле рушевина, неоштећено, и то некако нарочито неоштећено, или су, обрнуто, рушевине, усред недирнутих културних добара, изгледале нарочито разорене. Томе су, биће, допринели и топло сунце, плаво небо и благи спокојни дашак мајског ваздуха. Ка њима су тихо вејале врбове маце. Ветар је у ваздушасто сребрним гужвицама нанео маце тополе, доле, по рушевинама. И да је ко у њих уронио руке, паперје би му и душу згрејало. Горе су из плавети севале ластавице, *ласте* на српском, *lastavice* на словеначком, играле се саме са собом, са другима и са сунчевим зрацима. Већ су цветале липе – таква је јужно-континентална клима Балкана – мирисале су како то само липе могу, и понека усамљена цваст, коју би у крошњи откинуо ветар сврдлала је кроз ваздух попут свих других падобранаца.

Пред објектом, обезбеђеним тракама, стајао сам са другим посетиоцима парка. Била је то рушевина какве пре овог специјалног рата – који није смео да се назове „ратом“, иако су победници себе назвали „победницима“ – још нигде није било: једна такоређи постмодерна рушевина, споља очувана, гладац, изнутра јадац, голо ништа, класика од рушевине, ма, и класичинија од класичне. Са моје десне и леве стране, полако се окупљало све више људи. Нису то били знатижељници, а ипак се јасно осећало да су дошли да виде, да сниме, да буду ту; да буде да су били ту. Нико није проговарао ни реч. Неки су стајали и гледали сасвим кратко – али како! – и неми поново одлазили, враћали се, својим путевима. Да им је неко поставио питање нико му не би одговорио, не би чак ни одмахнуо главом, само би, можда, гледао кроз њега. А поготово не би одговорио на питање о кривици, о кривцу или кривцима. Чак им ни праве убице нису биле на уму, ни онај што је високо на небу притиснуо дугме у пилотској кабини бомбардера, нити шефови тог што је притиснуо дугме, тамо далеко у њиховом хотелу „Црни мир“ са 19 звездица, и никако није крив..., а тек не би могао да буде... И, уосталом, шта ту има и да се гледа? И како су сви ти људи, не „Срби“, не „Југословени“, већ само „људи“, уопште могли ишта да виде, а камоли да посведоче, када су им се, под навалом суза, пред и у очима губили обриси? „Неко мора да је за ово крив!“? Тога овде просто није било, и није, и није, и опет није.

Али оно што се јесте оголило, туђе овој земљи и туђе Балкану, наметнуло се, како је то одвајкада бивало, као свенадлежно и свуд-важеће, нешто универзално бедно: био је то универзум душебрижја. Само по себи је следило да ће се неке итекако судити. Само како? И коме? Истина, један суд, један други, у Београду, на брзину, још у ратним месецима, јесте осудио, зар? даљинске навођаче бомби са

Запада на затворске казне, отприлике на оних истих, послератних, десет година Милановићу. Наравно, ова пресуда никада није постала извршна, нити ће икада, да се не заносимо (како се то каже), бити извршена – а и како би била? Али, један (1) је морао да буде крив, и то онај, који је, како кажу, био на дохват руке. Један је морао да буде крив! Да ли?

У околини телевизијске станице остале су читаве не само зграде, већ и једно усамљено дрво; гране скоро у празним прозорским отворима. У мом сећању, то је једна бреза, не нарочито висока. Млади листови тек избијају на мајском сунцу – светлозелене искрице у плавом ведрог неба – у лишћу на мајском поветарцу непрекидно светлуца, блиста, пламса од најнижих грана све до крошње, а тамо горе, како само јасно: у читаву брезу упетљане спирале и спирале телевизијских трака, као и младо лишће у непрекидном кретању, само другачијем као некакве специјалне вреже које се, незауоставиво зањихане у тамо и амо, заљуљане у горе и доле, нежно обавијају око тананих брезових листића. Ваздушни потисак, или шта већ, при удару хируршке бомбе, или чега већ, заковитлао их је са монтажних столова одоздо, из подрума телевизијске станице, или одакле већ, кроз попуцала стакла увис, а онда напоље, у до пре четири недеље сигурно још увек голо дрво, и пролеће сада пушта да између зелених листова брезе на ветру лелујају и ове другачије зелене траке. Ућуткана је и припитомљена пропагандна неман што је бљувала ратне лажи, а нарочито песме охрабрења да се све издржи, запеване из шест векова некакве, зар, умишљене издржљивости, сасвим јасно певане у сврху подстрекивања на нападе, на прогон, на геноцид. Ове ничије, немонтиране, неконотролисане и ни од кога цензурисане траке имале су сада свој тон: Нема ти, овде, више: „Издржи!“. Продужи. Чисти се. Ових ту који су умешали прсте у игру, тих ту више нема, заједно са прстима.

Затвореника Драгољуба Милановића, први пут сам посетио у марту 2009, десет година после бомбардовања Савезне Републике Југославије. Нисам дошао сам. У затвор ме је одвезао Милановићев адвокат, у време његове службе спикер који је 24. марта 1999. у 20 часова на српској телевизији прочитао наређење за напад из Брисела. Са мном је била, и већ поменута, канадска правница Тифен Диксон, она му је постављала стручна и корисна питања која је с енглеског преводио адвокат. Затвореник је већ извесно време био условно отпуштен, али је с тим сада било свршено, јер му се у међувремену у суду у Београду спремао други процес: делио је, кажу, станове једној групи запослених на телевизији. На шта је Драгољуб Милановић рекао да би, да је то икако било у његовој моћи, тако помогао далеко већем броју својих радника. Док је ово изговарао деловао је донекле иронично, али више меланхолично, и то током читавог разговора (за који нам је било одобрено врло мало времена). Мени је на крају ћирилицом записао у блок песму о једној жртви бомбе: „Тијана је млада Српкиња из Београда...“. И не само тада, током тог дугог брижљивог записивања, штампано слово по слово, на које је потрошио добар део времена за разговор, из Драгољуба Милановића је зрачило нешто детиње. Нисам могао да замислим да је овај човек, у епоси Слободана Милошевића, или када већ, био моћник. Па ипак, изглед уме да завара: Није ли ми некада, у време студија, приликом обавезних екскурзија, тачније инкурзија, у затворе, немали број, не! нису ли ми скоро сви затвореници изгледали безазлено? Нису ли скоро сви, не! нису ли сви, зрачили

нечим – не невиношћу, него нечим што је било с ону страну кривице и невиности? И нису ли тиме највише зрачиле управо убице, доживотни затвореници?

Моја друга посета Драгољубу Милановићу у затвору уследила је у јуну 2010, у време Светског првенства у фудбалу у Јужној Африци. Овај пут сам са затвореником био сâм у скученој просторији за посете. Ако се уопште изменио у протеклих петнаест месеци, током којих се његов положај само погоршао и постао готово безнадежан (посете скоро потпуно забрањене), онда је то било ка нечему можда још детињијем у њему – чак и када би рекао нешто са горчином, изразио презир, Драгољуб Милановић би сачувао своје дечије лице, крупне мирне очи, благодост око уста која се ниједном нису искривила у гримасу, а посебно не опустила; као да су огорченост и презир постали објективни, не више чисто његова ствар. Остао му је један покрет или гест, који се у правилним размацима понављао, и који је, тако ми се бар чини, заједнички свим Јужним Словенима: некакав лаки полуокрет главом, или пре одмахивање главом, слично „нашем“ превртању очима, такође слегању раменима, а опет, то уопште није то – јер у њему има нечег више од нашег ниподаштавања или чега већ, нечег што значи, бар ми се опет тако чини, и: „Ни ово овде, ни оно тамо, ништа од тога није смело да се деси. Којешта. Будалаштина. Скандал. – Али, шта ћеш. Шта да кажеш? Сада је касно. Све је бесмислено ...“ Руке скоро десет година заточеног лежале су током целог разговора непомично на столу у собичку за посете, једна мирно преко друге, док се на њих, по завршетку одобрених сати, није, на трен, положила и једна трећа рука.

Припремио сам неколико питања на језику затвореника, у чему ми је помогао један пријатељ, па ми није било тешко да разумем одговоре. „Шта Вам највише недостаје?“ – „Пријатељи и породица.“ Чему се надате?“ – „Ничему.“ – „Зашто Вас је народ заборавио?“ – „Садашња власт ме је заборавила. Народ ме није заборавио.“ (Стражар, који је током разговора стајао на вратима ка ходнику, једва приметно клима главом.) – „Зна ли српски народ да сте Ви овде?“ – „Да.“ (Стражар се осмехује.) – „Зашто сте баш Ви мета освете?“ – „Телевизија је била симбол, снажнији симбол од Слободана Милошевића.“ – „Симбол чега?“ – „Да је могућ другачији свет.“ – „Какав другачији?“ – „Свој, ни западни, ни источни.“ „Читате ли?“ – „Много. Платонову *Државу*. Штефана Цвајга. Андрићеву *Травничку хронику*, *Сеобе* Милоша Црњанског. А ту и тамо понеки сајанс фикшн.“ (Сада се осмехује затвореник.) – „Постоји ли у затвору капела?“ – „Не, али повремено долази поп.“ – „Знате ли да је у току светско првенство у фудбалу и да Србија данас игра против Немачке?“ – „Не.“ – „Слушате ли овде оне српске песме које је телевизија стално емитовала током бомбардовања?“ – „Не. Више уопште не слушам музику. Али, понекад представим себи да стојим тамо, напољу, где се Морава улива у Дунав. *Али, понекад представим себи, да стојим тамо, напољу, где се Морава улива у Дунав.*“ – „Заиста се ничему не надате?“ – „Не, ничему. Али имам ентузијазам за живот. *Не надам се ничему. Али имам ентузијазам за живот* – „Осећате ли гнев или мржњу према одговорнима за Ваше заточеништво, према онима овде и онима тамо?“ – „Не, ништа, само презир. *Презир*“. И код ове речи лице затвореника је постало још детињије и мирније, можда. Био је то презир који је раширио црте његовог лица, уместо да их искриви у гримасу.

А онда је стражар, који се кључевима више овлаш играо, повео Драгољуба Милановића назад у затворски део, међутим, сада, у сећању, ми се чини да се он враћа сам, да су тамо сва врата отворена, иако само за улазак.

Напољу, на отвореном, на путељку који води до оближњег ушћа Мораве у Дунав, као и приликом прве посете, јак је ветар и, као и први пут, над равницом, скоро степом, између две реке, иако је летње време, лете јата гавранова и пролама се њихово продорно грактање. Високо изнад њих један кобац, нем, прави наизглед мирне спирале, тек једном испустивши звук налик дугом писку који је одтреперио преко Дунава, све до Баната и даље, ка Карпатима.

Званична посета још није била почела Драгољубу Милановићу и мени учинили су уступак – а на улици је већ чекало стотине посетилаца да их пусте унутра; видело се да су стигли издалека. „Забела“ је назив предграђа Пожаревца у коме се налази затвор, и та Забела је појам у читавој Србији и има један посебан призив као, негде другде и у неко друго време, можда Алкатраз или Синг-Синг. Чудноват је прелаз од круга затвора ка травњаку парка у коме се, налик дворцу, а и велик као дворац, налази ресторан, некада гостионица за пример у читавој Југославији, у међувремену скоро опустела; псеудодворска фонтана пресахла.

У данима, током којих сам се овде окушавао у причању приче Драгољуба Милановића, једног јутра празној пужевој кућици, једне вечери шивањој игли, па онда опет једног дана белом комадићу брезове коре „Сви ћуте. Дивота!“ – догодило се штошта.

На једној страни, Драгољуб Милановић је и даље затвореник Забеле без изгледа да икада буде пуштен на слободу – он има једино слободу да, на пример, сигнира књиге за затворску библиотеку. Додуше, кружи некаква петиција за његово ослобађање, али њу до сада није потписао „ниједан водећи западни интелектуалац“ – осим Харолда Пинтера (с оног света). А, други процес против њега због прибављања имовинске користи групи радника телевизије (види „додела станова“, Члан бр.? висина казне?) већ три године тек што није покренут.

Даље: у међувремену је један други српски суд повео поступак и против другог српског држављанина у сличном бомбашком случају: бивши градоначелник Варварина, Јужна Србија, мораће да одговара пред надлежним окружним судом зато што је свесно, на празник Вазнесења Господњег, када су две бомбе испале на омањи мост преко Мораве – она је доле на Југу тек речица пропустио да забрани свако кретање преко моста; морао је да зна да су од марта до јуна 1999. сва, па чак и најбезначајнија јавна здања, могла да буду ратни циљ; чињеница да су на мосту у Варварину бомбе убиле ћерку градоначелника, *председника општине*, не сме се узети као олакшавајућа околност на уштрб кажњивости. (То што на суд није изведен и машиновођа оног, нешто раније, негде другде у Србији бомбардованог путничког воза – број жртава двоцифрен – овај има да захвали једино околности што је бомба, заједно са другим путницима, разнела и њега самог. И он је морао да зна... и он је пропустио да учини... – све сами злочини који не застаревају.)

На другој, страни, у данима у којима сам се огледао у причању приче Драгољуба Милановића, могло се чути да се Вилијем „Бил“ Клинтон и Ентони „Тони“ Блер, у време НАТО бомби председник САД-а, односно, британски премијер,

носе мишљу не само да заједнички потпишу петицију за ослобађање затвореника из Забеле, већ и да обојица дају чак по један од својих бројних уговорених постпредседничких, односно, постпремијерских хонорара (у висини од сто хиљада долара, односно, осамдесет хиљада фунти стерлинга) као прилог за његову одбрану, па и да, ако већ дотле дође, крену заједно да демонстрирају испред српског затвора, под гаврањим и копчевим небесима, за пуштање на слободу Драгољуба Милановића чије име, исписано ћирилицом: *Драгољуб Милановић*, може да се нађе и на Noмерpage-у у њихових сајтова. Да је мистер Блер чак изразио жељу да пређе у православље, да се поново крсти у манастиру Дечани, Косово, и себе изложи опасном чину да га целог целцатог загњуре у воду.

И, шта је још могло да се чује као врхунац свега? Да је Европски суд у Хагу одлучио да се, у случају, или причи, или причам ти овде причину причу о случају Драгољуба Милановића, ипак покрене оптужница пред Главним судом против деветнаест (или већ колико) држава Северноатлантског Одбрамбеног Савеза због њиховог међународно-правно противправног напада на Савезну Републику Југославију у периоду између Васкрса и празника Вознесења Господњег. А, поврх свега, да је о Великој Госпојини, средином августа године Господње две хиљаде дванаесте коначно сазвана прва последња, дефинитивна и ултимативна, Светска мировна конференција, а где? – у дворцу-гостионици у Забели, Србија – избор места је симболично намирење дуга. (Иначе, недавно сам опет на кратко боравио у Забели: путељак који води од Пожаревца до ушћа Мораве, наравно свеже асфалтиран и четири пута шири него што је био, прекрштен је у *Peace Highway*. Фонтана у парку поново живахно жубори, жубори? ма пршти до небеског свода, коров између камених плоча спржен, персонал, стотинак њих, чека светске моћнике, додуше још увек помало стврдлих лица условно отпуштених затвореника, али без бриге! сва ће се она дотичног дана, додиром чаробног штапића, опустити. А, гостионица? И она је добила ново име. Зове се *Препород*, у преводу на немачки отприлике „Повратак у живот“ или „Ренесанса“.

Неспорно је с једне стране да Српска Радио-Телевизија у међувремену важи за једну од најбољих на свету (тек што је награђена Плакетом „За демократију“ Европског парламента у Стразбуру или Бриселу: Са пуним правом и потпуно природно, на њој се, баш као и на телевизијама диљем Европе, врте рекламе за вина са Косова, данас албанске државе и српске покрајине која се још једва држи о концу!). И неспорно је с друге стране да Бели анђео, *Бели анђел* са средњовековне фреске у Милешеви, Југозападна Србија, Анђео Чувар земље, како га зову, још увек упире руком некуда далеко изван слике у празан гроб Васкрслог, али у данима одкада сам се огледао у причању приче Драгољуба Милановића, и преко целе Србије ка Северу, све до ушћа Мораве у Дунав, у затвор, тамо у Забели, и у једног затвореника, унутра.

Ма, шта ја то причам! Па, тај заточеник уопште не постоји. Драгољуб Милановић, или неко с тим именом – а у Србији живи или је живело не мало њих с тим именом можда је некада давно егзистирао. Али, он више не егзистира. Шта му се десило: измишљен је. Стварно име шефа српске телевизије је Џејмс Даблју Фокс, или тако некако. Чиста измишљотина је продорно грактање гавранова и копчев писак изнад Поморавља. Измишљен је затвор за окореле злочинце у Забели код Пожаревца.

Измишљене су даљински навођене бомбе и на даљину вођен постмодерни рат. Прохујала са вихором разнета тела, не само са моста у Варварину и из воза код Сурдулице. Све ово овде није ништа друго до музика за реку за оне вечнојучерње, југоносталгичаре, споредне фигуре. Егзистирају, итекако!, једино одувек богомдани победници, што ће рећи, добитници. „Егзистирати“, не значи ли то у преводу и „бити изван“ или, слободније преведено, „бити елегантно изузет“? The winner takes it all...

Ову причу, биће да је тако, причам једино мртвим рибама у мртвом Дунаву, празним клиповима кукуруза на пустим пољима Војводине, сасушеном букету цвећа у зарђалој конзерви на гробљу у, рецимо, Породину, и на крају лобањи, или оном што је остало од ње, у гробу Иве Андрића.

Зато ме чуј, изфронцлана пертло. Чуј ме, зарђала крцаљко. Чуј ме, крива шиваћа игло. Чуј, прашњава крпена животињо. Чуј, офуцани отирачу за ноге. Саслушај ме, ти, у огледалу.

(јануар/мај 2011)